

ПРОБЛЕМИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ Й УДОСКОНАЛЕННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Є.В.Кміта

*кандидат педагогічних наук, методист-програміст
Навчально-сертифікаційних центр Українського авіаційного центру*

У даній статті розглядаються основні проблеми, що виникають у процесі формування та вдосконалення іншомовної компетенції курсантів авіаційних вищих закладів освіти.

Ключові слова: іншомовна компетенція, концепція навчання

Підвищення якості радіотелефонного зв'язку на більш високий рівень безпеки – питання не просте. Воно вимагає широкого співробітництва та безперервних, узгоджених дій, особливо з боку диспетчерів і льотних екіпажів. Зокрема, важливо, щоб ті, хто розмовляють як рідною, так і не рідною мовами, точніше виконували чинні положення ICAO, особливо її стандартну фразеологію.

Повідомлення диспетчерських дозволів і експлуатаційної інформації має виняткову важливість і вимагає як точності змісту, так і акуратної й виразної передачі. Однак, на жаль, мова не є ідеальним засобом для передачі точної інформації, оскільки вона символічна – тобто слова й фрази називають предмети й поняття. Ця особливість мови стає дуже проблемною, коли зв'язок ведуть авіадиспетчери, що говорять не рідною мовою. Осмислення цього принципу, а, отже, важливості дотримання стандартної фразеології, є життєво необхідним.

При цьому значне розширення міжкультурної взаємодії, а також виникнення та ріст глобальних проблем, які можуть бути вирішені лише в результаті співробітництва в рамках міжнародного співтовариства, вимагають формування в слухачів як сучасного широкомасштабного мислення, так і високої комунікативної культури. Тому в освітньому процесі значно набуває ваги роль дисциплін, що розвивають комунікабельність (у тому числі й дисципліни "Іноземна мова").

У процесі навчання адекватному іншомовному спілкуванню вивчаємою мовою курсантів вищого авіаційного закладу освіти може виникнути низка проблем.

Одна з них пов'язана зі змістом. Накопичений протягом більше 20 років комунікативного навчання іноземним мовам досвід свідчить про те, що недостатньо просто розмовляти про що-небудь вивчаємою мовою, необхідно говорити про щось. Проблема змісту є досить важливою й актуальною. Тут важливо виявити, що саме цікавить конкретну аудиторію. Зокрема, тих,

кого навчають, звичайно цікавлять нюанси ведення радіообміну англійською мовою [1].

Відзначимо також і проблему, пов'язану з мовною поведінкою курсантів. Якщо перетворити процес мовної комунікації вивчаємою мовою у свідомий процес добору слів і фраз, ґрунтуючись не тільки на граматичній і лексичній правильності та мовній відповідності, але також і на норми культурознавчого характеру, то це буде сприяти значному підвищенню якісного рівня іншомовного спілкування. Але може трапитися так, що вимоги, пов'язані з культурознавчим характером вивчення іноземної мови, будуть характеризуватися й негативними наслідками, наприклад, острахом зробити яку-небудь помилку в процесі мовної комунікації.

(Проголошення слів іноземною мовою й складання їх у відповідну граматичну структуру – це дуже складне завдання при повсякденному спілкуванні. Іноземним екіпажам набагато складніше вести зв'язок англійською мовою в умовах стресу, особливо в аварійних ситуаціях. Ця складність може привести до неправильного розуміння їх диспетчерами й вплинути на безпеку польоту. При міжкультурному спілкуванні, навіть якщо воно здійснюється єдиною мовою, життєво необхідно не допускати подібних незрозумілостей, при цьому ретельно дотримуватися стандартної фразеології й відповідних правил авіаційного радіообміну.)

Це може привести до втрати спонтанності та бажання говорити, у результаті чого англійська мова буде застосовуватись тільки у випадку гострої потреби.

У більшості ж випадків спостерігається тенденція до обмеження вивчення англійської мови лексико-граматичним матеріалом, засвоєним на ранній стадії навчання, через що мовний матеріал, так само як знання культурознавчого характеру, залишаються на периферії мовної творчості курсантів. Це, у свою чергу, не може не відобразитися не-

гативно на якісному рівні іншомовної комунікації.

Відповідно, викладач повинен зважити всі "за" і "проти", тобто проаналізувати стосовно конкретної аудиторії плюси придбання знань про культуру мови (авіаційна фразеологія, яку використовують американські диспетчери відрізняється від фразеології, яку використовують авіадиспетчери Західної Європи) і мінуси втрати спонтанності й бажання вступати в мовне спілкування даною мовою. Викладач повинен пам'ятати про те, що багато чого буде залежати від того, яким чином будуть реалізовуватися цілі адекватного міжкультурного спілкування на різних рівнях мовної підготовки, починаючи з початкового рівня (*Beginner*) й закінчуючи просунутим (*Advanced*). Варто пам'ятати про те, що всяка система підготовки повинна бути неодмінно побудована або адаптована з урахуванням конкретних умов навчання та застосування іноземної мови.

Багато фахівців відзначають, що для повноцінного вивчення мови необхідні реальні контакти з культурою вивчаємої мови. В існуючих умовах навчання безпосередні контакти з культурою англійської мови для більшості курсантів вищих авіаційних закладів освіти не є реальними, тому практично єдиним провідником іншомовної культури для них є викладач.

В умовах відсутності іншомовного оточення викладач іноземної мови повинен бути зразком іншомовної поведінки, а також провідником культури вивчаємої мови. Для курсантів викладач повинен стати моделлю успішної й у певній мірі впевненої в собі людини, здатної до адекватного спілкування як з носіями мови, так і з людьми, що використовують дану мову як засіб спілкування, але не є її носіями.

Функції викладача полягають не тільки в поширенні лінгвістичних знань і розробці та розвитку вмінь. Викладач повинен неодмінно думати про мотивоване навчання та вивчення мови. Зокрема, особистий контакт викладача з культурою вивчаємої мови може значно стимулювати інтерес курсантів [1].

Крім того, необхідна наявність бажання ділитися своїми знаннями зі своїми курсантами. При підготовці викладачів іноземної мови цей чинник повинен бути неодмінно врахований. Необхідна підготовка вчителів, для яких навчання мові з метою міжкультурного спілкування є вагомим як на професійному, так і на особистісному рівні. Міжкультурним аспектам викладання мови та їх дидактичному застосуванню треба приділяти достатньо уваги в процесі підготовки вчителів, якщо ми хочемо, щоб наступне покоління вивчало англійську мову в широкому контексті.

Комунікативна компетенція припускає можливість комунікації в будь-яких цілях. Відповідно

до цього, комунікацію визначають як здатність окремих людей, що належать до різних культур, спілкуватися один з одним [5].

Необхідно також згадати належність і до різних професій, що досить актуально в цивільній авіації. Семантичний бар'єр існує у всіх випадках мовного обміну. Він може серйозно порушувати комунікативний процес. Отже, відносини між мовою і належністю до тієї або іншої культури, стають предметом дискусій.

Однак, визнається, що в той час коли мови використовуються як символи в обговореннях культурознавчих аспектів, неможливо ідентифікувати мову і культуру. Мовні коди завжди можуть мати різні значення, в іншому ж випадку складання нових повідомлень із використанням існуючих кодів було б неможливим. У дослідженнях з даної проблеми відзначається, що сам факт існування можливості перекладу частково означає те, що культура може виходити за межі мови [1].

При цьому, бажано розглядати ситуації, у яких іноземній (у цьому випадку, англійській мові) навчають викладачі, що не є носіями мови. Це неодмінна умова, що буде сприяти внесенню змін і поліпшенню процесу навчання англійській мові в цілому.

Методисти й лінгвісти відзначають, що перш, ніж приступитися до впровадження тих або інших методологічних нововведень, необхідно спробувати відповісти на три фундаментальних питання [1]:

1) Чому в різних країнах мовам навчають по-різному?

2) Чому й при яких умовах повинні мінятися методи навчання?

3) Якими повинні бути необхідні зміни?

Швидше за все, однозначних відповідей на ці питання не існує.

Автори досліджень з проблеми відзначають, що під час багатьох конференцій і семінарів західні фахівці, що представляють нові ідеї, пов'язані з мовною підготовкою, завжди викликають величезний інтерес. Але далеко не завжди представники інших культур готові до впровадження цих ідей у практику викладання: вони сумніваються в тому, що їм вдасться утягнути своїх студентів у парні, групові види діяльності, і думають, що неминуче повернуться до перекладу й аналізу тексту, з викладачем у якості центру процесу підготовки.

Мовам, в основному, навчають носії мови. Як досить переконливо свідчать дослідження в області вивчення другої мови (G.Ellis), основні процеси вивчення мови, шлях, за допомогою якого ті, кого навчають,

засвоюють граматичні основи іншої мови, майже однаковий для всіх [3].

Однак ті ж дослідники проблеми відзначають, що існують колосальні розбіжності між тими, кого навчають, в аспекті швидкості засвоєння й рівнів досконалості (професіоналізму), що можуть бути досягнуті в межах певного проміжку часу. Існують ті, хто, вивчаючи мову, не знають проблем у процесі засвоєння мови, та ті, хто не може перевищити певний рівень мовної компетентності.

Описуються три типи чинників, що впливають на вивчення іноземних мов. До біологічних чинників відносять вік і стать. До психологічних можуть бути віднесені психологічна стабільність, здатність, зацікавленість (мотивованість). До соціокультурних чинників відносять умови, у яких мова вивчається, поняття навчання й підготовки, організацію процесу навчання, відношення до іноземних культур [4].

Те, як у суспільстві ставляться до проблеми навчання мовам, і в якому ступені йому сприяють, є невід'ємною частиною культури даного суспільства. Таким чином, недостатньо внести зміни в існуючу систему навчання мовам шляхом впровадження нових методів і введення нових підручників. Якщо ці зміни-нововведення не сполучаються із загальним культурним контекстом, на тлі якого вони відбуваються. Вони будуть поверхневими й неефективними.

Розрізняють чотири чинники культурознавчого характеру, здатних впливати на вивчення мов [1]:

- 1) роль вивчення мов у суспільстві;
- 2) концепція навчання, прийнята в даному суспільстві;
- 3) організація навчання мовам у суспільстві;
- 4) відношення до інших культур.

Дослідники вказують на наявність значних розбіжностей щодо ролі вивчення мов у різних країнах. Наприклад, у країнах Азії й Африки більшість людей ростуть білінгвами й багатомовними, тому що знання багатьох мов є провідною умовою виживання. Це є частиною повсякденного життя.

Слід зазначити, що в деяких культурах роль викладача розуміють як найбільш компетентної людини в даній галузі. У системі підготовки з іноземної мови викладач повинен виконувати роль людини, що сприяє процесу вивчення мови.

Те, як організована повсякденна робота з мовної підготовки, залежить значною мірою від структури суспільства, в якому відбувається

дана підготовка. Співробітництво й робота в групах – не часте явище в ієрархічно організованих суспільствах. Курсанти, які зіштовхуються з подібним розподілом ролей повсякденно, будуть розгублені, коли перед ними виникне необхідність брати участь у виконанні якої-небудь спільної діяльності на зайняттях з англійської мови [1].

Розглянемо також і проблему особливостей професійної сфери використання авіаційної англійської мови й фразеології радіообміну. Якщо порівняти, наприклад, англійську фразеологію радіообміну та загальну англійську мову хоча б на рівні словосполучень, то одержимо наступне [2].

1. Вільні словосполучення не існують у загальній англійській мові у вигляді готових до вживання формул, як наприклад, сталі словосполучення, а виробляються в процесі мови шляхом поєднання слів відповідно до норм сполучуваності слів даної мови з урахуванням мовної ситуації; тобто є фактом мовлення, а не мови.

2. Значення вільних словосполучень складається зі значень їх компонентів, у той час як *значення компонентів фразеологічних єдностей повністю або частково переосмислено, у фразеологічній єдності відбувається відволікання від конкретного значення слова.*

3. Складові вільних словосполучень мають більшу структурну самостійність, ніж компоненти сталих словосполучень.

4. Основна розбіжність між фразеологічними єдностями й вільними словосполученнями відбувається у семантиці. Фразеологічні єдності мають *більшу семантичну цілісність*, у той час як вільні словосполучення містять у собі лексично обмежені й лексично необмежені сполучення слів.

На закінчення відзначимо, що необхідно пам'ятати про те, що постійні зміни, що відбуваються в будь-якому суспільстві, неминуче призводять до істотних змін у культурах, що, у свою чергу впливає на мовну підготовку. Це може сприяти розробці й апробації нових, більш ефективних способів навчання іноземній мові. Однак все це не повинно применшувати специфіку авіаційного середовища, а також використання англійської мови у радіообміні «борт-земля», що також впливає на мовну підготовку курсантів вищих закладів освіти цивільної авіації.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Гюльнар Джаббар кызы Гусейнзаде* Навчання мовної комунікації іноземною мовою // Новини аеронавігації. – Баку: Мцтяржим, 2001. – 325 с.
2. *Кунин А.В.* Фразеология современного английского языка. – М.: Междунар. отношения, 1972. – С. 6-8.
3. *Ellis W.* How culturally appropriate is the Communicative Approach? // *ELT Journal*. – 1996. – 50/3.
4. *Jong W.N.* English, its Place in Learning about other Cultures: A plea for Learner-autonomy in the English Language classroom as a Requirement for the Development of Socio-Cultural competence” – Willems, 1996.
5. *Van Essen, A.J.* The Continental European Contribution to EFL, Past and Present. – Candlin and Edilhoff.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2007 р.

